

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

Nekem nyolc! A nyolcas számjegy a szólásokban. 1. Nekem nyolc! — Mindennapi beszédfordulat. Jelentése: 'nekem mindegy'. Paradigmája is van, tehát a ragozható szólások közé tartozik: *neked nyolc, neki nyolc, nekünk nyolc, nektek nyolc, nekik nyolc*. Máshogy: *almás, annyi, egál, Fütyölök rá!, Kit érdekel?* (újabbán: *Hol érdekel?*), *Közöd?, Közöd — nulla!, Miattam!, Na és?, Nekem annyi, Nekem csocsó/fakanál/fél kilenc/kilenc/lila, Nekem tők mindegy!, Passz, Részemről bakfitty, Tojok rá, Tők mindegy, Totál mindegy, Tőlem!* stb. (HOFFMANN OTTÓ, *Mini-tini-szótár*. A mai magyar diáknyelv szinonimaszótára. University Press, Pécs, 1996. 118 alapján). Sokszor előfordul, a különféle gyűjtemények fel is tüntetik *Nekem nyóc* népies formáját. A *Nekem nyolc* jelentése O. NAGY GÁBOR szólástárában: 'teljesen mindegy nekem, nem számít' (Magyar szólások és közmondások. Bp., 1976. 509).

De vajon miért nyolc? Hogyan kerül a nyolcas szám a szólásba? Minden magyarázat a nyolcas számjegy (8) írásmódjával, alakjával kapcsolatos. Szabó Zoltán „A tardi helyzet” (Cserépfalvi, Bp., 1937. 197, reprint: 1986.) című szociográfiájában azt írja: „A 8-ast azért használják a 'mindegy' helyett, mert fölül is, alul is egy karika, szóval felül is, alul is ugyanaz”. HOFFMANN OTTÓ diáknyelvi szlengszótárában némiképpen módosított (de a jelentés motivációját tekintve mégis hasonló) meghatározást közöl idézőjelben (tehát föltehetőleg adatközlőtől): „A nyolcas megfordítva is 8 marad” (i. m. 118). A harmadik — szóbeli — magyarázat a 90 fokkal elfordított 8-asra, azaz a végtelen matematikai jelére utal: vagyis 'nekem végtelen, teljesen mindegy'. De erre már egy másik szólás is vonatkozik, a *nyolcas fekvő* vagy *fekvő nyolcas* 'végtelen' jelentésben. Írásos adata a BOROSS JÓZSEF és SZÜTS LÁSZLÓ szerkesztette „A mai magyar argó küsszótára” (Belügyminisztérium, IPV, Bp., é. n.) című gyűjteményben olvasható: *nyolcas fekvő; nyolcas fekvőt kapott* 'életfogytiglanra ítélték', vagyis „végtelen” ideig börtönben lesz. Ez azonban már nem a *nekem nyolc* szemantikai köre, hanem egy újabb, ám ugyancsak a 8-as alakjával kapcsolatos jelentés. A *nekem nyolc* szó szerinti értelmezésére, a defrazeologizálásra (BÁRDOSI VILMOSSAL közösen alkotott fogalmunk) pedig KISS TAMÁS szlengszótára szolgáltat adatot: *nekem nyolc* (szó szerint értelmezve) 'nyolc napom van hátra' (Bakaduma. Zrínyi, Bp., 1992. 214).

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a „nekem nyolc” szólás jelentése az álló 8-as alakjából lett kialakítva. De további szólások is kapcsolódnak a 8-as számhoz, például a *fekvő nyolcas*, amely a végtelen matematikai jele. Továbbá van példa a defrazeologizálásra, azaz a szólásnak szó szerinti jelentésben való értelmezésére („*Nekem nyolc — napom van hátra*”).

2. A hét meg a nyolcát! — A nyolcas azonban más szólásokban is szerepel, például *Megmutatja valakinek, hány a nyolc* (fenyegetés: ellátja a baját, ráncba szedi), *Megtudja, hány a nyolc* (megregulázzák, mórest tanul) (vö. O. NAGY i. m. 509). Ezek a szólások az *azt a hét meg a nyolcát* (játékos, tréfás fenyegetés) szólásra mennek vissza (de ezt az alapszólást O. NAGY nem ismeri, azt viszont igen: *Nálunk is több a hét a nyolcnál* 'nálunk sincs rendben a dolog', i. m. 282). A *hét meg a nyolc* tréfás fenyegetés minden valószínűség szerint az enyhítő káromkodások (átkok) csoportjába tartozik: az *azt a hétszentségit* enyhítése (ebből lett a *hét*, s a nyomaték kedvéért toldották meg a számsorban következő *nyolc*-cal. Tehát ismét egy szólás, amelyben a *nyolc* mint szám jelenik meg, de most a számsor egyik elemeként.

3. Nyolcra vesz. — Az argóban azt jelenti: 'kirabol' (O. NAGY i. m. 509). SZIRMAJ ISTVÁNNÁL megtudjuk, hogy a *nyolcas* a 'rabló' megnevezése (A magyar tolvajnyelv szótára. Béta Irodalmi Rt. Kiadása, Bp., é. n. 39), de hogy miért, arra nem kapunk választ.

4. Vizes nyolcas. — A nyolcas található a *vizes nyolcas* kifejezésben, amelynek eredetije (föltehetően csak a népnyelvben) ez lehetett: *vizes nyolcast rajzol* (vagyis 'a döngölt agyag-

padlót — szobában vagy tornácon — benedvesíti jellemzően esztétikusan rajzolt nyolcas alakú vízcsíkokkal’: nem található meg O. NAGY GÁBORNÁL). Kosztolányi Dezső „Aranyársarkány” című regényében azonban előfordul: „Kis inasok, kik szép *vizes nyolcasokat* rajzoltak a száraz aszfalton, fölfelé tekintettek” (Szépirodalmi, Bp., 1986. 18). Föltehetőleg ebből metonimikus úton alakult ki a *vizesnyolcas* ’inas, kereskedősegéd’ jelentése (ÉKsz.), s továbbfejlődve a ’piperkőc hajlamú, jelentéktelen kispolgári fiatalember’ (uo.) megnevezése. Az 1990-es években megfigyeltem a *vizes nyolcas* újfajta (immár köznyelvi) szólásban való felbukkanását. *Olyan vizesnyolcas ember*, azaz ’semmilyen’, ’tedd ide, tedd oda’, ’jelentéktelen’, illetve ’mindig illeszkedő ember’ (J. F. somogyi születésű tanár, valamint Panek Zoltán erdélyi író szóbeli közlése). A köznyelvben való megjelenésére pedig sajtónyelvi adat: „Gorbacsovról beszél hosszan és elítélően... Már a nyolcvanas években mondogattam, *vizesnyolcas* ez a Gorbi...” (Magyar Nemzet 1997. október 15.) A nyilatkozó nyilván a fentebb megadott jelentés(ek)ben elítélően vélekedik e jelző használatával a politikusról.

BALÁZS GÉZA